

можуть виступати держави, органи держави, національні та транснаціональні корпорації, банки, бізнесові структури.

Майже десятирічний досвід адвокатської роботи дає можливість виділити певні специфічні психологічні особливості розгляду справ в арбітражних судах.

Особливо це спостерігається коли мають місце спори між країнами „класичної“ та „молодої“ демократії, між західними та пострадянськими країнами. Щодо останніх характерною є тенденція представити неповну чи недостатньо чітку витребувану документацію, безперспективні спроби пошуків впливу на суддів, значна чи іноді повна юридична безпорадність адвокатів із цих держав, недостатнє розуміння суті демократичності, гласності і публічності (при достатній конфіденційності) провадження в арбітражному суді.

Напевно тут теж проявляється визначена С. Кангтінгтоном культурна відмінність та протистояння в цій сфері.

Мають місце виділені австрійським філософом Отто Бауером та українським психологом Олексієм Губком риси національної психології та ментальності.

Якщо позиціям германських та англосакських адвокатів притаманний здебільшого „чистий“ раціоналізм, для романських – раціоналізм поєднаний з образністю, то для орієнтальних адвокатів (в т.ч. і з пострадянських країн) характерною образності, емоційність при не завжди витриманій логічності. Звичайно адвокати з орієнтальних країн – це не актори які прагнуть вплинути на емоційну сферу суддів.

Адвокат всюди залишається адвокатом. Але культурні, національні, ментальні і психологічні особливості проявляються і в такій специфічній юридичній діяльності, як участь в арбітражному провадженні.

Кошинець В.В.,

професор кафедри організації роботи та управління в органах прокуратур
Національної академії прокуратури
України, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах створення правової держави та необхідності зміцнення економіки все більшого значення набуває захист прав та інтересів суб'єктів господарювання. Перехід до ринкових умов господарювання

зумовив ускладнення у здійсненні господарської діяльності й зростання кількості конфліктних ситуацій, які призводять до виникнення спорів між суб'єктами господарювання.

Уявляючи собою взаємодію людей в умовах господарсько-процесуального регламенту, правосуддя по господарських справах насичене всім тим, що вивчає психологія: цілі, мотиви, почуття, пізнання рішення, переконання і т. д. Дослідження їх саме по собі уявляє чималий інтерес, але суть проблеми полягає в іншому: у тому, щоб поставити знання про всі ці психологічні явища на службу господарському судочинству, виявити психологічні закономірності, що спостерігаються при відправленні правосуддя по господарських справах, їхню роль у практиці правосуддя, досягнення цілей, поставлених перед правосуддям, особливості виховного впливу суду.

Господарський суд наділений усіма повноваженнями й атрибутами незалежної і самостійної галузі судової влади. Ця самостійність обумовлена низкою факторів, у тому числі:

а) специфікою предмета діяльності - розгляд господарських спорів;
б) особливістю кола суб'єктів як учасників господарського процесу - підприємств, організацій - юридичних осіб;

в) особливістю господарського процесу, що відрізняється оперативністю, відсутністю твердої регламентації процедури розгляду спорів тощо.

У діяльності господарського суду головна функція – посередництво, необхідність якого виникає у випадку, якщо не знайдене рішення при безпосередньому врегулюванні суперечки між сторонами.

Основною юридичною формою регулювання ринкових відносин є договір. З психологічної токи зору договір можна розглядати і як форму міжособистісних відносин, і як форму відношення інтересів і потреб людей, їхніх вольових зусиль.

Метою встановлення психологічного контакту є спонукання допитуваного до повідомлення достовірної інформації, дачі правдивих показань. Тому необхідно залучати до участі у судових діях особу, яка володіє спеціальними психологічними знаннями, а саме професійного психолога як консультанта або спеціаліста, адже досвід такої співпраці вже давно успішно використовується у багатьох країнах світу.

Одним із найважливіших інститутів в господарському процесі є інститут судової експертизи. Експертиза в господарському процесі відіграє дуже важливу роль, як один із основних засобів доказування, оскільки в процесі здійснення правосуддя дуже часто виникає необхідність встановлення обставин (фактів), дані про які потребують спеціальних досліджень та знань.

Статтею 41 ГПК України передбачено, що для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу. Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі. Проведення судової експертизи доручається державним спеціалізованим установам чи безпосередньо особам, які відповідають вимогам, встановленим Законом України «Про судову експертизу».

Слід наголосити, що окремі питання призначення і проведення судової експертизи в господарському процесі викладені в Інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про деякі питання призначення судових експертиз» від 27.11.2006 р. № 01-8/2651 згідно з яким ухвала суду про призначення судової експертизи має містити дані про: обставини справи, які мають значення для проведення судової експертизи; підстави призначення судової експертизи, зокрема додаткової або повторної; організація або особа, якій доручається проведення судової експертизи; перелік питань, що потребують роз'яснення; мотиви, за якими відхилено пропозиції учасників судового процесу; місце знаходження предметів і документів, які мають бути досліджені; обов'язок експертної організації (експерта) надіслати копії експертного висновку сторонам згідно з ч. 1 ст. 42 ГПК України.

Суддя господарського суду Луганської області А. В. Секірський зазначає, що на практиці у господарському процесі найчастіше призначаються наступні експертизи: почеркознавча та авторознавча; технічна експертиза документів; будівельно-технічна (оціночно-будівельна); земельно-технічна (оціночно-земельна); бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій, товарознавча; експертиза у сфері інтелектуальної власності.

Однак, як бачимо про застосування психологічної експертизи мова не йде. Серед комплексних психологічних експертиз є психолого-лінгвістична та психолого-технічна експертиза, які можна призначати у господарському судочинстві.

Для встановлення авторства письмових документів суд може звернутися за допомогою до психологів і лінгвістів (філологів). Якщо криміналістична (почеркознавча) експертиза встановлює виконавця письмового тексту, то психолого-лінгвістична – його справжнього автора. Для цього встановлюються, групуються та піддаються порівнянню ознаки мови: семантико-граматичні (характер побудови фраз, вибір слів і

конструкцій, ступінь організованості тексту) та категоріальні (вікові, соціальні, професійні, територіальні, етнічні, національні) особливості.

Слід також пам'ятати, що висновок експерта не є остаточним та обов'язковим, а досліджується судом поряд з іншими доказами у справі. Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, а оцінка доказів – це складна процесуальна й інтелектуальна діяльність суду, підпорядкована закону логіки пізнання під впливом правових вимог.

Вважаємо, що саме застосування спеціальних психологічних знань підвищить ефективність розгляду справ у господарському судочинстві та підвищить рівень спілкування між його учасниками.

Лузанова Г.О.,

ад'юнкт кафедри юридичної психології НАВС

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПІДСТАВИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розгляд історичних аспектів розвитку інституту судово-психологічної експертизи (далі – СПЕ) допомагає відтворити справжню картину динаміки наукових ідей, поглядів, підходів у цій сфері, а також окреслити напрями її актуалізації. Процес зародження і укорінення СПЕ невід'ємний від процесу становлення судової психології. Становлення теорії і практики СПЕ пов'язане з розвитком юридичних наук, у тому числі судової експертизи, а також із впливом психологічного знання на специфіку її проведення, виникнення нових видів експертиз, зумовлених потребами кримінально-процесуальної діяльності.

Так, зокрема, започаткування практики призначення судово-психологічної експертизи в юрисдикційному процесі нашої держави припадає на 20-ті роки ХХ ст.

За чинним кримінально-процесуальним законодавством Російської Федерації обов'язковими підставами призначення судової експертизи виступає психічний або фізичний стан підозрюваного, обвинуваченого, коли виникає сумнів в його осудності або здібності самостійно захищати свої права та законні інтереси в кримінальному судочинстві (п. 3 ст. 196 КПК РФ); психічний або фізичний стан потерпілого, коли виникає сумнів його здатності правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінальної справи та давати показання (п. 4 ст. 196 КПК РФ) [4; 5; 6, с. 263]. Натомість п. 3 ч. 2 ст. 242 КПК України регламентує “визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, що викликають